

Vztah mezi „vyprávěním“ a „předváděním“ se zajímavým způsobem projevuje v časovém a prostorovém „rozsahu“, tj. jisté rozlehlosti, kterou umožňuje vyprávění, a na druhé straně soustředění, koncentrace, jež je spojena s předváděním. Z hlediska průsečíku těchto dvou rovin lze pak sledovat takové problémy jako epizodičnost (kupř. „zdanlivá“ epizodičnost řady Čechovových her, která funguje v napětí vytvářeném neustálým odkazováním k minulosti a budoucnosti, jež relativizují hodnotu přítomnosti), otázky osudovosti, determinace atp.

Konečně je třeba připomenout, že to, co je tu nazýváno vyprávěním, se projevuje nejvíce především v psané podobě dramatického textu. V divadelní realizaci se jeho prvky vyskytují (v menší míře) buď přímo, tj. v řeči postav, dialogu a monologu, anebo nepřímo – z hlediska celkového kontextu a autorské koncepce; tady odpadají některé možnosti, které dává psaná podoba textu (poznámky) a prvky vyprávění jsou zastíněny a zatlačeny do pozadí, pokud ovšem nejsou přímo vytýčeny jako u Brechta. Ale i když základní způsob existence dramatu je v jeho mluvené podobě, přesto neztrácí na důležitosti některé aspekty (koncipování času, určení prostoru, motivace, determinace, formy návaznosti atd.), na něž lze poukázat v *analogii* (ale v několika případech dokonce přímo) k problémům spojeným s vyprávěním.

Otázka dialogičnosti a monologičnosti je v běžném životě, a v dramatu zvláště, komplikována faktem, že rozmluvy (či promluvy) se může zúčastnit více lidí. Z hlediska dramatu jde v první řadě o problém vnitřních vztahů, i když v důsledku se to týká i kontextu celkového. Monolog může být v dramatu prosloven o samotě i v přítomnosti více lidí, jeho monologičnost tím nemusí být narušena, může však být modifikována – vždyť známe příklady (Šibalství Skapinova), kdy postava pro nás monolog, jako monolog jej zamýšlí, předpokládá, že ji nikdo neslyší, nicméně její promluva je zaslechnuta a tento monolog je dokonce komentován; vzniká tak někdy zvláštní případ, i když z hlediska dramatu ne tak neobvyklý, kdy dvě

repliky mají zprostředkované (či nepřímé) dialogický vztah – tj. jsou k sobě přivráceny – i když fakticky je jedna z nich monologem a druhá je buď také monologem nebo balancuje na rozhraní monologičnosti a dialogičnosti.

V případě zjevně dialogických vztahů, např. když dvě postavy rozmlouvají za účasti svědků, kteří mohou být do rozmluvy kdykoliv vtaženi, vznikají jiné možnosti. Kupř. jedna z postav reprezentuje řadu dalších a vzniká pak rovnomocný vztah partnerství v dialogu, jako by proti sobě stáli dva mluvčí, i když jde např. o vztah jednotlivce a skupiny; často ovšem nebývá skupina tak monolitní a tudíž onen vztah tak jednoduchý, avšak je třeba jej předpokládat. Další případ je, když je promluva mluvčího orientována přímo na jednoho z posluchačů, ale bere v úvahu přítomnost někoho jiného (včetně jeho názorů, jednání atp.) a hovoří vlastně na základě předpokladu dvou obzorů vnímání, tj. musí brát v úvahu širokou řadu faktorů, jež mohou být někdy kontradiktorní, a tomu podřizovat charakter své výpovědi. Jiný je zase způsob, kdy realizují vůči někomu dialogický vztah, přitom však výpověď je určena jinému posluchači; vzniká tak překřížené zaměření: to, co je dialogem s jedním, může být monologem ve vztahu k druhému, avšak tato monologičnost – v okamžiku, kdy je rozpoznán záměr – stává se latentním dialogem, atp.

Příklady bychom mohli uvést celou řadu, ale jde nám jen o to pochopit, do jaké míry tato mnohostrannost zaměření ovlivňuje vztahy monologičnosti a dialogičnosti. V dramatu jsou tyto vztahy navíc ovlivněny ještě několika faktory. Kromě běžného předpokladu dialogičnosti, který je dán formální orientací k druhému, tj. oslovují toho a toho a obracím se k tomu či onomu atd., je charakter výpovědi ovlivněn hierarchií, a to postav či děje, situačního rozložení a dokonce postavením jazyka – tj. funkcí, kterou má v daném dramatu.

V souvislosti se vztahem dialogu a monologu a jejich vzájemnými přechody je občas (např. Mukařovským) připomínán